

vatte 21 Mei 1946 5 eieren. Een dergelijke nestplaats aldaar had een witte kwikstaart (*Motacilla alba*) gekozen, nl. onder een in het zand geslingerde ijzeren plaat van een in elkaar geschoten kanon (18 Juni: 6 eieren).

A. B. Wigman.

Aberratieve nestplaats van de gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*).

Een onder Hoenderloo (G.) eerst in een nestkastje broedend roodstaartje vestigde zijn tweede broedsel in een op enkele meters afstand gelegen uitgevlogen nest van een merel. In de desbetreffende literatuur vind ik omtrent het betrekken van nesten van andere soorten geen gewag gemaakt; The Handbook of British Birds noemt slechts: „Swallows' nests”.

A. B. Wigman.

Grote lijster (*Turdus viscivorus*) broedt tweemaal in hetzelfde nest.

Dat de grote lijster soms voor het tweede broedsel het eerste nest wederom benut, ondervond ik in het seizoen 1946 op de „Hoge Veluwe”. In de desbetreffende literatuur blijkt hieromtrent niets; slechts vermeldt Jourdain in The Handbook of British Birds, (II, p. 113): „Two broods frequently, occasionally in same nest”.

A. B. Wigman.

Vliegenvanger (*Muscicapa striata*) ver van menselijke bewoning.

Van deze soort, die zijn biotoop bij voorkeur kiest in de nabijheid van onze woningen, trof ik met ons medelid W. Hellebrekers tot onze verbazing een drietal nesten aan in de diepste eenzaamheid van de „Hoge Veluwe”, nl. in de kap van ruiven en voerschuurtje van twee herten-voerplaatsen, uren ver van het naaste huis. Desniettemin wijst Niehammer (Vogelkunde, I, p. 276) op „alten, lockeren Kiefernbeständen, nicht aber in geschlossenen Nadelwäldern”. In de „Nederl. Vogels”, 1, p. 215, worden slechts bosranden, parken, kerkhoven en tuinen genoemd, met neiging tot menselijke woningen, wat met mijn tot dusverre opgedane ervaring overeenstemt.

A. B. Wigman.

Gruttnest (*Limosa limosa*) met vijf eieren.

Op 5 Mei 1946 vond ik met den bewaker van het Kampereiland een nest van de grutto met 5 eieren. Volgens de Nederl. Vogels”, p. 849, bij hoge uitzondering voorkomend.

C. G. B. ten Kate.

Necrologie

Dr. M. Bartels Jr. is, naar zijn broer, de heer E. Bartels, die onlangs repatrieerde, in litteris d.d. 3 December j.l. ons mededeelde, op 6 October 1943 te Chung Kai in Siam in krijgsgevangenschap aan uitputting, gevolgd door malaria overleden. De heer M. Bartels Jr. was sedert 1923 lid van onze club en publiceerde aanvankelijk zijn artikelen in het Cluborgaan. Zijn vele, latere publicaties verschenen hoofdzakelijk in de Duitse (Journ. f. Ornithologie en Ornith. Monatsberichte) en Indische periodieken (vooral in „De Tropische Natuur”). Litteratuur hadden bijna al zijn verhandelingen en korte mededelingen betrekking op de Javaanse vogelwereld, slechts enkele betroffen de Europese avifauna, waarvan wel de voornaamste is die over de broedbiologie van *Micropus melba*, met 11 platen naar eigen opnamen, uit zijn Zwitserse periode. Evenals aan het leven van dien anderen bekwamen jongeren ornitholoog in Indië, P. J. Bouma, kwam aan het zijne door de invasie der Japanners een ontijdig einde. Hij be-

schikte voor zijn studies over één materiaal, door de verzameling van zijn vader (die in 1936 overleed), dat nergens ter wereld in die kwaliteit of kwantiteit aanwezig was. Het is voor de ornithologie van groot belang dat deze bekende collectie niet verloren is gegaan. Van zijn publicaties is hieronder een vermoedelijk onvolledige lijst opgenomen.

C. G. B. ten Kate.

Ornithologische publicaties van wijlen Dr M. Bartels Jr.

1921: (met Dr E. Stresemann): Systematische Uebersicht der bisher von Java nachgewiesenen Vögel. *Treubia*, 11, p. 89.

1924: Waarnemingen omtrent *Spizaetus cirrhatu limnaetus* Horsf. en *Spizaetus nipalensis kelaarti* Legge. Jaarber. Cl. N.V., 14, p. 11—21.

1925: Vogels op zee in den Indischen Archipel. *Ibidem*, 14, p. 154—157.

—: Waarnemingen in en om Kandersteg (Berner Oberland). *Ibidem*, 14, p. 158—176.

—: Over de „broedgewoonten” van eenige Javaansche parasitische Cuculidae. *Ibidem*, 15, p. 54—61.

—: Rectificatie (betreft *Fregata*). *Ibidem*, 15, p. 62.

—: Het nest van *Falco peregrinus ernesti* Sharpe op Java ontdekt. *Ibidem*, 15, p. 90—95 (met 3 platen).

—: „Bladvulling” (over een mededeeling van Altum betreffende de verspreiding van *Viscum* door de groote lijst). *Ibidem*, 15, p. 100—101.

1926: Ueber das Brüten einiger Javanischer Vögel auf Nestfarnen. *Ornith. Monatsber.*, 34, p. 67—70.

—: Legeabstand des Wanderfalken. *Ibidem*, 34, p. 123.

1927: Was ist *Cuculus musicus* Ljungh? *Ibidem*, 35, p. 21.

—: Wanderfalken auf der Maikäferjagd. *Ibidem*, 35, p. 142.

1928: Zur Lebensweise von *Ninox scutulata javanensis* Stres. *Ibidem*, 36, p. 81.

—: Krankstellen beider Geschlechter bei *Tringa hypoleucos*. *Ibidem*, 36, p. 174.

1929: Erbeutung des ersten Eies von *Laniellus leucogrammicus* aus dem Magen eines *Ictinaetus malayensis* (Temm.). *Ibidem*, 37, p. 44.

—: De bouwhouding van *Hemiprocne l. longipennis* (Rafin). *Orgaan Cl. N. V.*, 1, p. 139.

—: Nestbouw en voorkomen van *Prinia inornata blythii* (Bp.). *Ibidem*, 1, p. 138.

—: Nieuwe gegevens aangaande de broedbiologie van eenige Javaansche parasitische koekoeken. *Ibidem*, 1, p. 133—137.

1931: Beobachtungen an Brutplätzen des Alpenseglers, *Micropus m. melba* (L.). *Journ. f. Ornith.*, 79, p. 1—28 (met 11 platen).

—: Ein neuer Stachelschwanzsegler aus Java. *Ornith. Monatsber.*, 39, p. 54.

—: Sind die Segler immun gegen das Gift Stachelbewehrter Hymenopteren? *Ibidem*, 39, p. 176.

1931: Verzögerung des Brutgeschäftes durch Schneefall und Kälte beim Tannenhäher (*Nucifraga c. caryocatactes* (L.)). *Beitr. z. Forstpfl. biol. d. Vög.*, 7, p. 129—130.

—: Verwendung von Spinnengewebe beim Nestbau durch die Vögel. *Ibidem*, 7, p. 64—65.

—: Eier des Turmfalken in Krähen- und Rabennestern. *Ibidem*, 7, p. 147.

1937: Zwei für Java neue Brutvögel. *Ornith. Monatsber.*, 45, p. 16—19.

—: „*Zosterops m. melanura* Hartl.,” *Zosterops m. gallio* Sharpe” und „*Zosterops m. unica* Hartl.,” drei verkannte Vertreter des Rassenkreises *Zosterops palpebrosa*. *Ibidem*, 45, p. 85—86.

- 1937: (met H. Bartels). Uit het leven der neushoornvogels, I—III. De Tropische Natuur, 26, p. 116, 140 en 166.
- : (met P. J. Bouma) Keerkringvogels en slechtvalken aan Java's Zuidkust. Ibidem, 26, p. 108.
- : Over het voedsel der neushoornvogels. Ibidem, 26, p. 67.
- : Toetalangboom (*Koompassia parvifolia* Prain.) met nest van neushoornvogel (*Anthracoceros coronatus convexus* (Temm.)). Zeer fraaie foto, door hem genomen, waarop zijn broer H. Bartels, naar het nest omhoog klimmend langs den kalen stam van den woudréus. Ned. Commissie voor Internat. Natuurbescherming, Meded. no. 11, p. 57.
- 1938: Notizen über einige *Batrachostomus*-Arten. Journ. f. Ornith., 86, p. 244—247 (met 2 platen).
- : Ornithologischer Brief aus Java. Ornith. Monatsber., 46, p. 76—79.
- : Zwei neue Drosseln aus Java. Ibidem, 46, p. 113—115.
- : Slechtvalk en vliegmaschine. De Trop. Natuur, 27, p. 94.
- : „Witte Snip“. Ibidem, 27, p. 227.
- 1939: Het natuurlijk voedsel van de tjelepoe (het maleische dwerg-ooruiltje, *Otus bakkamoena lempiji* Horsf.). Ibidem, 28, p. 159.

Pieter Johannes Bouma, geboren 13 October 1905 — overleden in 1942 te Samarinda, Borneo, NOI.

Helaas is ook Piet Bouma in de oorlog gevallen. Hiermee verliezen wij een der actiefste in Indië werkzame veldornithologen, een man die vooral doordat hij in moeilijk toegankelijke en zelden of nooit onderzochte gebieden werkte, waardevolle waarnemingen en belangrijk materiaal heeft verzameld.

Piet Bouma was een man met pioniersbloed. Het stadsleven en de school lokten hem allerminst aan. Spijbelen om in het duin te zwerven en vogels te bestuderen kon hij als jongen niet nalaten, en zodoende hebben zijn leermeesters hem niet altijd hoog gewaardeerd. Des te meer echter zijn vrienden, die zijn geestdrift voor de ornithologie bewonderden en begrepen, dat zijn spijbelen meer de school dan hem blameerde. Toen hij dan ook gelegenheid kreeg, te werken voor taken, die hij de moeite waard vond, taken die hij zichzelf steide en die hij zich niet liet stellen, toen bleek uit welk hout hij gesneden was. Na van zijn landbouwscholing in de schoolbanken en in de praktijk voortreffelijk te hebben geprofiteerd, vertrok hij in Mei 1930 naar Java, waar hij zich in het boswezen een welverdiende positie veroverde, die in 1940 geconsolideerd werd door zijn benoeming tot houtvester voor de afdelingen Boeloengan en Beraoe op Oost-Borneo.

Tijdens zijn verblijf in Indië, eerst op Java, daarna op Borneo, legde hij zich met enorme ijver toe op het verzamelen van legsels, balgen en biologische gegevens, waarbij zich een steeds inniger wordende samenwerking met Dr Max Bartels ontwikkelde. Het American Museum kreeg van zijn successen de lucht en bood aan, hem naar Sumatra uit te zenden, welk plan echter geen doorgang vond. Zijn enthousiaste brieven naar Hollandse vrienden bevatten voorproefjes van de schat van biologische gegevens die hij verzamelde. Ook getuigden zijn latere brieven van actieve ethnografische belangstelling, die hij door zijn verblijf onder nooit door blanken bezochte Dajakstammen volop bevredigen kon.

Zodoende was hij een van die stage, stoere pioniers geworden, die ver van de comfortabele centra der beschaving in alle stilte hun gehele kracht wijden aan een arbeid die hoger winst dan de zuiver materiële oplevert.

Toen de oorlog uitbrak, was Piet Bouma in militaire dienst. In 1942 is hij bij Samarinda door Japanse wapenen geveld, waardoor het hem niet gegeven

is geweest zijn arbeid voort te zetten. De Nederlandsche Ornithologie verliest in hem een trouwe dienaar.

Het is te hopen en te verwachten, dat zijn verzamelingen en notities, die aan het Museum te Buitenzorg geschonken zijn, een waardige bewerker vinden.

N. Tinbergen.

Dr. Nikolaus (Miklos) Vasvári, „Oberadjunkt“ van het voormalige Koninklijke Hongaarse Ornithologische Instituut te Budapest, is, evenals de Directeur, *Vönöczky*, (Schenk) overleden. Dit werd ons bericht in een schrijven, d.d. 18 November j.l., van *Dr. A. Keve*, (Kleiner) waarin deze dank brengt voor de toezending van enige nummers van *Limosa*, gevolgd door de opmerking, dat deze de „eerste stenen“ vormen voor het nieuwe Instituut, aangezien alles, museum zowel als bibliotheek, geheel werden verwoest. Slechts „*Aquila*“, 50, 1943, uitgegeven in December 1944, bleef door een toeval in de drukkerij gespaard. Naast *Dr. Keve* bestaat de staf van het thans niet meer met het praedicaat „Koninklijke“ gesierde Instituut, uit *Dr. Vertse* en *Dr. Patkai*. De briefkaart eindigt met de opmerking, dat ieder ornithologisch geschrift van de Nederlandse collegae dankbaar zal worden aanvaard.

Onwillekeurig gaan mijn gedachten terug naar de zomer van 1930, toen ik op doorreis naar het Biologisch Station te Tihany aan het Balatonmeer, in Budapest aller-vriendelijkst door *Dr. Vasvári*, destijds nog hoofdassistent, met wien ik reeds gecorrespondeerd had over zijn interessante studie over de voedingsbiologie van roerdomp en woudaapje, werd ontvangen. Het Instituut bevond zich toen in Buda, op één der verdiepingen van het grote „Akerbau-Instituut“, aan de Herman Ottoweg, genoemd naar den eersten Directeur, *Otto Herman*. Behalve vele interessante stukken toonde hij ook een zeer uitgebreide verzameling uitbraaksels en bails van een groot aantal vogelsoorten. Onderzoekingen over het voedsel der vogels vormden zijn speciale studie-terrein. Zo publiceerde hij in „*Aquila*“, behalve over de voeding van roerdomp en woudaapje o.a. ook over die van de purperreiger, de grauwe kuikendief, de wespendif en de zwartbruinte milaan. Veel moeite getroostte hij zich om maaginhouden van in Hongarije moeilijk of niet te verkrijgen soorten uit het buitenland te betrekken. Een genoeglijke dag bracht ik ook met hem door in de Budapestse dierentuin. Door correspondentie bleef het contact gehandhaafd en verscheiden huiden van in Nederland hoogstzelden voorkomende, maar in Hongarije vrij gewone vogels mocht ik sindsdien van hem ontvangen; ik noem slechts kleine klauwier, bijeneter, scharrelaar en roodpootvalk. Ook in het laatste schrijven, dat ik van hem ontving in Januari 1941, bood hij, ondanks de moeilijke omstandigheden, nogmaals aan eventueel gewenste vogels te zenden! Wanneer hij is gestorven, of omgekomen, valt uit het ontvangen bericht niet af te leiden.

C. G. B. ten Kate.

Vergadering in Café-restaurant „den Hout“ te Den Haag op 25 Mei 1946.

Aanwezig van het Bestuur de heeren: *P. A. Hens*, *Dr. C. Eijkman*, *J. G. van Marle*, *Tsj. Gs. de Vries* en *Dr. C. G. B. ten Kate*; voorts de leden: *G. J. M. de Greef*, *E. Evers*, *L. de Heer*, *A. F. W. van Bleijenburgh*, *L. J. Klein*, *W. A. M. Janssen*, *C. van der Schans*, *M. Dijkstra*, *J. A. Sillem*, *Dr. A. A. J. H. Marres*, *D. A. Blaauw*, *G. A. L. Bisseling*, *J. P. Bouma*, *M. J. Tekke*, *Th. Folkers*, *Dr. J. R. H. Schaank*, *A. J. de Lorm*, *N. W. Pel*, *Mej. L.*